

Hellénistické období obecně

Pojem Ἑλληνισμός /ó/ ve staré řečtině (podle *LSJ*, s.v.):

1. správné používání řeckého jazyka – jedna ze ctností řeči (již od Aristotela či Theofrasta);
2. používání koiné v opozici k atticismu (2 Makk 4,13);
3. napodobování Řeků;
4. pohanství;

Moderní vymezení helénistické epochy: **JOHANN GUSTAV DROYSEN** (1808–1884);

monografie: *Geschichte Alexanders des Großen* (1833) + svazek o Alexandrových diadoších a o jeho epigonech → *Geschichte des Hellenismus*

Časové vymezení helénistického období:

1. **počátek: 323 př. Kr.** – smrt Alexandra Velikého (většinou přijímané datum, objevují se však jiná data, někdy začátek kladen např. do roku 360);
2. **konec: 30 n. l.** (začlenění Egypta do římského impéria, popřípadě **31** – bitva u Aktia), výjimečně i jiná data.

Obecné znaky helénistického období:

- řecký prvek rozšířen přes celé východní Středomoří – tvorba větších státních celků (už ne jen *poleis*); centra řecké moci se přesunula mimo původní řecké území;
- Řekové jako vrchní vrstva se podílejí na vládě nad východními národy;
- helénizace původních obyvatel, především vrchních vrstev x současně však vedle toho existují i původní kultury;
- monarchistické uspořádání a kult osobnosti (vzrůstající význam jednotlivce);
- kulturní expanze: zakládání měst; nová centra vzdělanosti (Alexandria; Antiocheia; Pergamon) x bohatý literární život i v Athénách;

- sklon k velkým rozměrům v různých sférách lidského života (např. rhodský Kolos; maják na Faru; Deinokratův projekt Alexandrie; velkolepá procesí...);
- knižní kultura a vznik center vzdělání vedou k novému zacházení s literaturou a vědou;
- vzestup materialisticky a sensualisticky orientovaného světonázoru;
- zdůrazňování lidského individua → etika slibující jednotlivci autonomní štěstí, nezávisle na společnosti a vnějších vlivech;
- změna hodnoty a chápání dosavadních božstev; náboženský synkretismus, vytváření nových kultů (Sarápis v Egyptě);
- obrovské pokroky v mnoha vědách (např. Aristarchův heliocentrismus) x tendence k pověrčivosti;
- tendence k jednotnému jazyku, tzv. *koiné* (základem attičtina s iónskými vlivy) → dialekty jen lokálně, případně v literatuře;
- v pozadí vládnoucích dynastií hrají důležitou roli ženy.

Obecné tendence v literatuře helénistického období:

- přehodnocení tradiční religiozity; polidštění bohů; bohové již jen tradičním epickým dědictvím;
- intertextualita – neustálá komunikace se starým i novým literárním světem;
- učenost pramenící z toho, že básníci byli většinou i vědci → poezie pro učence x literatura se snaží zahrnout co nejvíce lokálních prvků a stává se atraktivní pro různorodé obyvatelstvo nových center, tedy i pro to méně vzdělané;
- produkční estetika místo recepční – snaha o formální dokonalost;
- obecné směřování k malým formám (epyllion, epigram);
- nový způsob zobrazování epického hrdiny (např. Apollóniův Iásón, Kallimachův Héraklés);
- potěšení z detailu;
- realismus;

- znázorňování konkrétních individuů;
- znázorňování afektů.

Alexandrie: důležité centrum helénistické vzdělanosti

Ptolemaios I. Sótér, syn Lágův (vládce Egypta 323–283)

- člen osobní gardy Alexandra Velikého;
- zakladatel vládnoucí dynastie Ptolemaiovců/Lágovců v Egyptě;
- centrem nové říše učinil Alexandrii;
- zahájil kulturní politiku s cílem včlenit mladý stát do panhelénské historie a vytvořit tak novou identitu pro občany tohoto státu, kteří sem přišli z různých koutů Řecka.

Symboly starověké Alexandrie:

- maják na východní straně ostrova Faros (72 m vysoký);
- Alexandrijská knihovna – rezervoár veškerého vědění a veškeré existující literatury (anekdoty o netradičním způsobu akvizice spisů; bohatá překladatelská činnost); vznik spojován se jménem učence **Démétria Falérského**, žáka Theofrastova;
- Múseion;

Múseion

Název Μουσειον /τό/ (podle *LSJ*, s. v.):

1. chrám Múz, místo zasvěcené Múzám;
2. přeneseně: domov poezie a hudby, místo, kde se daří vědám a vzdělanosti (např. o Athénách);
3. filozofická škola s knihovnou (jako Platónova či Aristotelova v Athénách) → inspirace pro alexandrijské Múseion – vzniklo za prvních Ptolemaiovců (Ptolemaios I. Sótér; Pt. II. Filadelfos).

Vnější podoba alexandrijského Múseia:

- po celé délce průčelí sloupořadí, na konci *exedra* – otevřená hala se sedadly – určena ke společné práci studiu i diskusím členů Múseia;
- za exedrou se rozkládal *oikos* – jídelna;
- řada pomocných budov: knihovna, pitevny...;
- na terase *oiku* astronomický aparát;
- parky se zvěří všeho druhu, botanická zahrada se vzácnými rostlinami.

Organizace Múseia

- administrativní správa svěřena **veleknězi**;
- **členové Múseia** (okolo 100) dostávali apanáž od krále – samozřejmé výhody i nevýhody;
- fond Múseia – dobrovolné příspěvky a poplatky za výuku;
- členové Múseia – autoři vědeckých pojednání a současně učitelé (anekdoty o jejich odtažitosti od běžného života, viz např. Ath. 11,493fn; Ath. 1,22d);
- práce v knihovně: revize získaných spisů (odstranění padělků); katalogizace; kritické vydávání; komentování; interpretace → vznik **filologie, textové kritiky, knihovnictví**;
- v čele knihovny Múseia i Serapeia: jeden **knihovník** (měl k dispozici asistenty), který byl současně vychovatelem prince – nejvýznamnější mužové své doby; první oficiální knihovník: **Zénodotos z Efesu** (jeho předchůdce **Kallimachos z Kyrény** byl pouze neoficiálním představeným knihovny), po něm následovali **Eratosthenés z Kyrény** (zeměpisec a astronom) a **Apollónios Rhodský, Aristofanés Byzantský a Aristarchos ze Samothráky**.
- další významní členové Múseia: matematici: **Hipparchos z Níkaie, Eukleidés, Apollónios z Pergy a Archimedés**; lékaři **Hérofilos a Erasistratos**.

145/4 př. n. l. během mocenského soupeření mezi členy vládnoucí dynastie vyhoštěna většina členů Múseia, včetně Aristarcha ze Samothráky → úpadek;

konec Ptolemaiovského Múseia pravděpodobně v roce 272 za císaře Aureliana;